

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Fakulta pedagogická
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Vliv ústavní výchovy na dítě předškolního věku

Vypracovala: Jitka Zídková
Vedoucí práce: doc. MgA. Stanislav Suda, Ph. D.

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Týně nad Vltavou, dne 18. 3. 2015

.....

Jitka Zídková

Poděkování

Ráda bych na tomto místě vyjádřila poděkování paní Bc. Marii Barabášové, ředitelce dětského domova Zvíkovské Podhradí za poskytnuté informace a věnovaný čas.

Zároveň bych ráda poděkovala panu doc. MgA. Stanislavu Sudovi, Ph.D. za odborné vedení, vstřícné jednání a povzbuzování při práci.

Děkuji také celé mojí rodině za trpělivost a podporu.

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na děti předškolního věku v ústavní péči. Teoretická část vymezuje základní aspekty pobytu v dětském domově, zabývá se vývojem a historií ochranné a ústavní výchovy, popisuje příčiny i samotný proces odebrání dítěte od biologické rodiny a jeho umístění do dětského domova. Zdůrazňuje pozitivní změny, kterými systém ústavní výchovy v České republice prochází. V praktické části jsou zpracovány informace o Dětském domově Zvíkovské Podhradí a charakteristika dětí předškolního věku žijících v současné době v tomto zařízení.

Klíčová slova

dítě, ústavní péče, dětský domov, rodina, náhradní výchova, adaptace, potřeby

Abstract

This bachelor work is focused on the institutional care of pre-school children. The theoretical part describes the basic aspects of orphanage accommodation and the history and development of protective institutional care. It also highlights the causes and processes of "taking the child away" from his biological family and later, his placement in an orphanage. The theoretical part also emphasizes the positive changes currently taking place in the Czech institutional care system. In the practical part of the work a detailed case study is presented of the Zvíkovské Podhradí orphanage. Here, characteristics are described of the pre-school children currently living in this institution.

Key words

child, constitutional care, children's home, family, compensatory education, adaptation, needs

Obsah

Úvod.....	8
Teoretická část.....	9
1 Náhradní výchovná péče	10
1.1 Náhradní rodinná péče	10
1.2 Ústavní péče.....	10
2 Ústavní výchova v České republice	12
2.1 Zařízení pro výkon ústavní výchovy.....	12
2.2 Ústavní zařízení v kompetenci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy	15
3 Vývoj ústavní výchovy v Čechách	18
4 Problematika ústavní péče	20
4.1 Pozitivní změny v systému ústavní výchovy.....	20
5 Odebrání dítěte z rodiny.....	22
5.1 Příčiny odebrání dítěte z rodiny	22
5.1.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí.....	23
5.2 Proces odebrání dítěte z rodiny	23
5.3 Formy péče o dítě jinou osobou.....	24
6 Dětský domov	27
Praktická část.....	31
1 Kvalitativní výzkum.....	32
1.1 Dětský domov Zvíkovské Podhradí.....	34
1.1.1 Historie a současnost	34
1.1.2 Personální zabezpečení DD	36
1.1.3 Spolupráce s kompetentními institucemi	37
1.1.4 Organizační zajištění spolupráce s osobami zodpovědnými za výchovu	38
1.1.5 Povinnosti osob odpovědných za výchovu vůči zařízení.....	38
1.1.6 Přijímání dětí do zařízení.....	39
1.1.7 Kontakty dětí s rodiči a dalšími osobami.....	40
1.1.8 Organizace výchovně vzdělávací činnosti.....	41
1.1.9 Práva a povinnosti dětí.....	43
1.1.10 Organizace dne	43
1.2 Mateřská škola Oslov.....	45
2 Případové studie dětí z dětského domova Zvíkovské Podhradí	48
2.1 Dítě č. 1	48

2.2	Dítě č. 2	51
2.3	Dítě č. 3	55
2.4.	Vyhodnocení	59
2.5.	Shrnutí výsledků výzkumného šetření.....	61
	Závěr	62
	Seznam literatury.....	63

Úvod

S dětmi z dětského domova je spojeno celé mé dětství. Vyrůstala jsem v jejich bezprostřední blízkosti: byly mými spolužáky na základní škole, potkávala jsem je odpoledne venku, stávaly se častým tématem rozhovorů s přáteli. Dokonce ovlivnily můj výběr střední školy i budoucího povolání a já jsem vystudovala Střední pedagogickou školu - obor vychovatelství. Z tohoto důvodu jsem si téma dětí z dětského domova vybrala pro svoji bakalářskou práci.

Pro zdravý vývoj a výchovu dítěte je ústavní výchova nejméně vhodnou variantou. Přesto v případě, že rodiče nemohou nebo často nechtějí o své dítě pečovat, je jeho umístění do ústavního zařízení jednou z možností, jak situaci řešit. Ve své práci se zaměřuji na problematiku předškolních dětí s nařízenou ústavní výchovou, věnuji se vývoji a historii systému náhradní výchovy v České republice a podrobně zpracovávám nejčastější příčiny odebrání dítěte od rodiny a jeho umístění v dětském domově.

Teoretická část

1 Náhradní výchovná péče

Jestliže o dítě nepečují jeho vlastní rodiče a jeho výchovu zajišťuje jiná osoba nebo instituce, mluvíme o náhradní výchovné péči. Ta může být zajišťována dvěma různými způsoby: náhradní rodinnou péčí nebo výchovou ústavní.

1.1 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinnou péčí upravuje především zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. V České republice se náhradní rodinná péče uskutečňuje třemi různými způsoby – osvojením/adopcí, pěstounskou péčí a poručnickou péčí. Náhradní rodinná péče má vždy přednost před péčí ústavní, stejně jako rodinná péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Tato zařízení poskytují možnost rychlého umístění dítěte v případě krize.

1.2 Ústavní péče

Ústavní výchovu, jako výchovné opatření, nařídí soud, pokud je výchova dítěte vážně narušena či ohrožena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit.

Předběžné opatření – návrh na jeho vydání je povinen podat obecní úřad obce s rozšířenou působností podle zvláštního právního předpisu v případě, kdy se dítě ocitne bez jakékoli péče nebo je ohrožen jeho život či příznivý vývoj. Soud o tomto návrhu musí rozhodnout do 24 hodin.

Ústavní výchova – je opatření navržené orgánem sociálně-právní ochrany dětí a schválené soudem. Právně ji upravuje zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů ve znění pozdějších předpisů. Soud ji

může nařídit nejdéle na tři roky a nejméně jednou za šest měsíců musí přezkoumat důvody jejího nařízení. Pokud tyto důvody trvají, je možné ji opakovaně prodloužit a to maximálně do 19 let věku dítěte. Lze ji také kdykoli zrušit, jestliže pominou její důvody nebo v případě zajištění náhradní rodinné péče.

Ochranná výchova – je jedním z ochranných opatření ukládaných soudem. Ve výjimečných případech může být uložena i dítěti mladšímu patnácti let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného (trestného) činu a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy. Soud může ochrannou výchovu přeměnit v ústavní výchovu, nebo může rozhodnout o podmíněném umístění mladistvého mimo takové výchovné zařízení. Přitom může mladistvému uložit dohled probačního úředníka nebo jiné výchovné opatření (Výchovný ústav Velké Meziříčí, 2009).

2 Ústavní výchova v České republice

V současné době jednotlivé typy zařízení v naší republice spadají do kompetence tří různých resortů – Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí. Tím je dána nejen jejich odlišná právní úprava, různý systém financování a odlišnost v metodice, ale i v požadavcích na zaměstnance a jejich kvalifikaci.

2.1 Zařízení pro výkon ústavní výchovy

Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku

– jedná se o zdravotnická zařízení léčebně preventivní péče, která spadají do resortu Ministerstva zdravotnictví, pečují zde o děti ve věku do tří let (zákon o zdravotnických službách).

Kojenecké ústavy poskytují ústavní a výchovnou péči dětem, jejichž vývoj je ohrožen nevhodným domácím prostředím, a to zpravidla do věku jednoho roku.

Dětské domovy pro děti do tří let poskytují ústavní a výchovnou péči dětem, o něž nemá kdo pečovat nebo jimž nelze ze sociálních důvodů zajistit péči ve vlastní rodině, popřípadě náhradní rodinnou péči.

Diagnostický ústav

– je školské zařízení v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (zákon o výkonu ústavní výchovy) plnící funkci diagnostickou, vzdělávací i terapeutickou.

Dětský domov

– je školské zařízení v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (zákon o výkonu ústavní výchovy) poskytující péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování.

Dětský domov se školou

– je školské zařízení v rezortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (zákon o výkonu ústavní výchovy) poskytující výchovu a vzdělání osobám se závažnými poruchami chování ve věku povinné školní docházky.

Výchovný ústav

- je školské zařízení v rezortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (zákon o výkonu ústavní výchovy) poskytující nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou, případně s usnesením o předběžném opatření.

Domov pro osoby se zdravotním postižením

– je zařízení sociálních služeb v rezortu Ministerstva práce a sociálních věcí (zákon o sociálních službách) poskytující pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Zákon č. 329/2011 Sb. o sociálním zabezpečení, tyto domovy, ve kterých může být vykonávána ústavní výchova a které jsou určeny pro děti od 3 let do ukončení povinné školní docházky, případně do ukončení přípravy na povolání, dále dělí na:

- Ústavy pro tělesně postiženou mládež
- Ústavy pro tělesně postiženou mládež s přidruženým mentálním postižením
- Ústavy pro tělesně postiženou mládež s více vadami
- Ústavy pro mentálně postiženou mládež

Pro výkon ústavní výchovy v domovech pro osoby se zdravotním postižením platí přiměřeně ustanovení o právech a povinnostech dětí umístěných ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

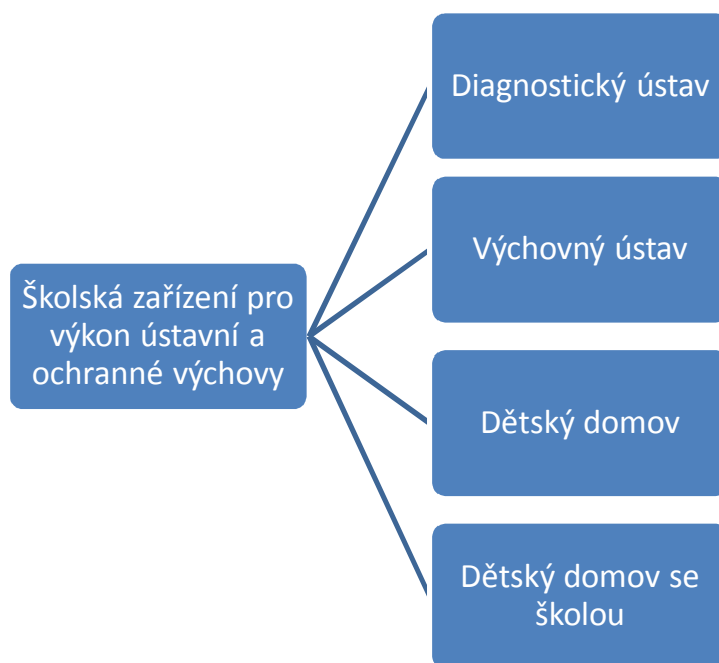
- je zařízení sociálních služeb v rezortu Ministerstva práce a sociálních věcí (zákon o sociálních službách) poskytující ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva. V zařízení se poskytuje ochrana a pomoc dítěti zpravidla po dobu, než rozhodne soud o návrhu obecního úřadu obce s rozšířenou působností na nařízení ochranné nebo ústavní výchovy (zákon o sociálně-právní ochraně dětí).

Usnesením č. 4 ze dne 4. ledna 2012 se vláda České republiky se schválením Národní strategie ochrany práv dětí zavázala vytvořit do roku 2018 funkční systém zajišťující důslednou ochranu všech práv dětí a naplňování jejich potřeb (Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi, 2014). Početně největší skupinu tvoří děti s nařízenou ústavní výchovou ve školských zařízeních řízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Kompetence těchto zařízení upravoval především zákon č. 109/2002 Sb., o školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči. Tento předpis prošel v poslední době dvěma významnými novelizacemi. Novela zákona č. 333/2012 zdůraznila preventivní funkci sítě školských zařízení, resp. cíl snížit počet dětí v ústavní péči tím, že bude kladen větší důraz na prevenci a poradenství. Jednou ze základních zásad činnosti těchto zařízení se stala spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí v souladu s individuálním plánem ochrany dětí. K další významné novelizaci, která je součástí tzv. doprovodného zákona k novému občanskému zákoníku (zákon č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva, část čtyřicátá devátá), došlo s účinností od 1. ledna 2014. Nový občanský zákoník přenesl významné kompetence v oblasti výkonu ústavní výchovy, které dosud příslušely diagnostickým ústavům, na soudy. Zatímco dříve diagnostický ústav rozhodoval o umísťování dětí do dětských domovů, dětských domovů se školou a výchovných ústavů včetně jejich

následného přemístování, dnes označuje konkrétní zařízení ve svém rozhodnutí soud. Do této skupiny patří i dětské domovy, které jsou tématem mé práce.

2.2 Ústavní zařízení v kompetenci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy jsou ze zákona: dětské domovy, dětské domovy se školou, diagnostické ústavy a výchovné ústavy. Dětské domovy jsou analyzovány v samostatné kapitole této práce, proto se v této části soustředím na další jmenovaná zařízení.

Diagnostický ústav

V České republice je v současnosti 14 diagnostických ústavů. Jsou do nich přijímány děti, kterým byla nařízena ústavní či uložena ochranná výchova nebo děti s nařízeným předběžným opatřením. Podle potřeb dítěte plní diagnostický ústav úkoly diagnostické, terapeutické, vzdělávací, výchovné a sociální. Spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a koordinuje spolupráci ostatních zařízení v rámci svého územního obvodu. Na základě komplexního vyšetření zpracovává ústav diagnostickou zprávu s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb dítěte.

V diagnostickém ústavu trvá délka pobytu zpravidla do 8 týdnů, poté se dítě vrátí zpět domů, do dětského domova nebo je umístěno do výchovného ústavu. Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou písemnou formou informovány o dětech vhodných k osvojení či ke svěřením do pěstounské péče.

Výchovný ústav

Výrazné snižování věkové hranice kriminálního chování u dětí velmi úzce souvisí s nárůstem netolerance, agresivity a brutality v naší společnosti. Výchovné ústavy, hovorově nazývané „polepšovny“, jsou určeny pro skupinu mladistvých od 15 do 18 let s možností posunutí nižší věkové hranice až na 12 let. Patří sem mladiství se závažnými poruchami chování, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo byla uložena ochranná výchova. Ústavy jsou rozděleny podle pohlaví na dívčí a chlapecké, zvláštní oddělení tvoří skupiny pro nezletilé matky s dětmi. Zařazení do jednotlivých skupin se řídí zdravotními, vzdělávacími a výchovnými potřebami. Jedno zařízení může mít nejméně 2 a maximálně 6 výchovných skupin, kdy jednu skupinu tvoří 5 až 8 dětí. Často je přímo součástí ústavu odborné učiliště, praktická škola nebo jiná forma středního vzdělávání. V případě ústavu bez možnosti vzdělávání děti navštěvují některou ze škol v regionu. V České republice najdeme 28 státních zařízení v rezortu MŠMT a jedno zařízení soukromé - Soukromý výchovný ústav Troskovice, s.r.o..

Dětský domov se školou

Pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v současnosti patří 30 dětských domovů se školou. Jejich péči využívají nejen děti, které plní povinnou školní docházku (zpravidla od 6 let), a děti s nařízenou ústavní výchovou, které mají závažné poruchy chování. Patří sem také děti s uloženou ochranou výchovou a nezletilé matky dětí, které potřebují vzdělávání ve škole, jež je součástí dětského domova. Pokud pominou důvody pro vzdělávání dítěte ve škole zřízené v dětském domově je dítě zařazeno do základní školy v daném regionu. Naopak v případě, že se dítě ani po ukončení povinné školní docházky nemůže vzdělávat mimo ústavní zařízení, protože pokračují závažné poruchy jeho chování, je přeřazeno do výchovného ústavu. V

dětském domově se školu mohou být nejméně 2 výchovné skupiny, nejvíce 6, a to po 5 až 8 dětech v jedné skupině.

Z vymezení pojmů **výchovný ústav** a **dětský domov se školou** vyplývá, že jejich klienty jsou děti a mladiství s výchovnými problémy. Jako „problémové děti“ je označuje i Jánský (2004). Jde o obecně používané označení dětí s pedagogicky nežádoucí odchylkou v projevech osobnosti dítěte. Tyto děti jsou častou příčinou narušení samotného procesu výchovy a vzdělávání. Vyžadují nejen zvláštní péči, ale i odlišný přístup ze strany pedagoga, rodičů i vrstevníků. Typickými projevy těchto dětí jsou hyperaktivita, nepozornost, impulsivita, nepřátelské i riskantní chování a s tím často spojené deprese, sklíčenost, úzkost... Pomocí konkrétních pedagogických postupů, změnou přístupu k dítěti nebo změnou prostředí můžeme tyto projevy eliminovat a dosáhnout nápravy.

3 Vývoj ústavní výchovy v Čechách

Vývoj náhradní výchovné péče má na území naší republiky bohatou a dlouhou historii. Již po třicetileté válce, kdy přibýlo opuštěných dětí, se začaly zakládat nalezince a sirotčince. Za jeden z nejstarších ústavů nejen u nás, ale i v celé Evropě, je pokládán Vlašský špitál. V Praze byl založen v roce 1575 a jeho činnost trvala 200 let. Ochranu zde nacházely opuštěné a chudé děti. Secký ve své monografii jmenuje několik dobročinných spolků a ústavů, které fungovaly v Praze a jejím nejbližším okolí. Ty veřejné zde zastupuje například Královský český zemský nalezinec, ze soukromých můžeme jmenovat Spolek pro blaho nuzných dívek založený v roce 1842, jehož hlavním cílem bylo: *„ujímati se a zachraňovati dítky, jež sudbou osudu potřebují cizí péče a lásky, aby se z nich stali řádní občané, kteří by nebyli na obtíž společnosti lidské“*.(Secký, 1905, 16) Zakladatelem spolku byl c.k. apelační rada Josef Müller, purkmistr pražský. Péče o děti končila až jejich plnoletostí a mezi služby poskytované zdarma patřila i lékařská pomoc či neplacení školného ve všech měšťanských a obecných školách v Praze.

V roce 1868 byl vydán zvláštní chudinský zákon zajišťující veřejnou pomoc a péči potřebným bez ohledu na věk. Tento zákon nahradil dřívější péči farních ústavů. Na tehdejší dobu bylo toto řešení sociální péče velmi pokrokové.

Rok 1902 se stal významným mezníkem v péči o sirotky. Zemský výbor v Čechách zřídil sirotčí fond, z kterého poskytoval příplatek na děti v cizí péči. To můžeme považovat za počátek pěstounské péče, jak ji známe dnes. Ke sjednocení rozdílných zákonů o sociální péči v Čechách a na Slovensku došlo v roce 1921, kdy byla pěstounská péče zákonem stanovena jako hlavní forma péče o opuštěné děti. V této etapě vývoje náhradní péče byly nejčastější tzv. rodinné kolonie, které pracovaly na podobném principu jako současné dětské domovy rodinného typu, adopce a individuální pěstounská péče.

K velké změně v pojetí náhradní výchovné péče došlo po druhé světové válce. Velmi dobře fungující systém péče o děti, založený hlavně na péči pěstounské, se začal přesouvat směrem k péči kolektivní. Tak začaly vznikat velké ústavy, věkově diferencované, které plně řídil i kontroloval stát.

Koncem 60. let minulého století dochází na základě mnoha studií k první vlně kritiky pojetí náhradní péče z úst psychologů, pediatrů a dalších odborníků. Poukazují na skutečnosti, kdy výchova dětí ve státních ústavech nevede k jejich zdravému a optimálnímu vývoji, ale velmi často má za následek vývoj disharmonické osobnosti s obtížným společenským zařazením. Alternativou v této situaci se staly SOS dětské vesničky (Náhradní rodina, 2011).

Za zásadní zákony poskytující právní ochranu opuštěným dětem můžeme označit zákon o rodině č. 94/1963 a zákon o pěstounské péči č. 50/1973. Oba umožnily diferencovanější přístup systému náhradní rodinné péče (Králíčková, 2000).

Stejně důležitý se stal i rok 2000, kdy od 1. dubna došlo k přesunu právní úpravy pěstounské péče do zákona o rodině a současně dostala náhradní rodinná péče přednost před výchovou ústavní: *„Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní.“* (§ 45 odst.1a, 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších právních předpisů)

4 Problematika ústavní péče

Problematika ústavní výchovy úzce souvisí se sociálním klimatem společnosti. Na její podobu mají vliv nejen aktuální hodnoty, postoje, názory, ale také ekonomické možnosti a politické priority. Tato oblast odráží úroveň sociálního citění, kvalitu školského systému i postavení rodiny a reálné možnosti její podpory.

Výkon ústavní výchovy v transformujících se ústavních zařízeních zajišťuje dítěti náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání v případě, kdy mu z nějakého důvodu, přechodně nebo trvale, nemůže být zabezpečena (náhradní) rodinná výchova. Tato forma náhradní výchovy by měla být zajištěna v co nejvíce rodinném prostředí.

4.1 Pozitivní změny v systému ústavní výchovy

Národní centrum podpory transformace sociálních služeb (2013, 8) uvádí: „Usnesením vlády ČR ze dne 21. února 2007 byl přijat materiál *Koncepce podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti.* Transformace je změna velkokapacitní ústavní služby na bydlení a podporu v běžném prostředí.“ Díky transformaci tak dochází ke změně způsobu života. Již Jánský (2004) poukazuje na nezbytnost přiblížení systému ústavní výchovy rodinné péči. Rodinné jednotky v rámci zařízení mohou být relativně autonomní uskupení, kde lze uplatňovat přirozené vztahy. Výchova k zodpovědnosti nebo kultivace rodičovských postojů probíhá při běžných kontaktech starších dětí s mladšími, stejně jako je tomu u sourozenců v rodině. Rodinnému prostředí se přibližuje i samotné uspořádání bytové jednotky – každá má svoji kuchyni, dětské pokoje, obývací pokoj a další příslušenství. To vše nezpochybnitelně přispívá k „rodinné“ výchově. Ústavní výchova se nikdy nebude moci vyrovnat výchově ve fungující rodině, přesto každé přiblížení se těchto dvou světů má na správný vývoj dítěte pozitivní vliv.

Myšlenka náhradní rodinné péče dostupné pro všechny je krásná, ale v praxi, bohužel, nereálná. Mnohé z dětí v ústavní péči mají natolik závažná zdravotní postižení, že není možné je svěřit pěstounům. A dospívající děti? Ty většinou do náhradních rodin nechtějí, třebaže své rodiče vidí pouze několikrát v roce. Pokud projeví zájem, nedaří se najít pěstouny, kteří by dítě staršího věku přijali.

5 Odebrání dítěte z rodiny

5.1 Příčiny odebrání dítěte z rodiny

V Listině základních práv a svobod jsou zakotvena základní práva dítěte. V čl. 32 se zaručuje zvláštní ochrana dětí a mladistvých, právo dětí na rodičovskou výchovu a péči a zároveň právo rodičů na pomoc státu při péči o děti.

Podrobněji základní práva dítěte a jejich aspekty upravuje Úmluva o právech dítěte. V Preambuli této úmluvy se uvádí, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí děti vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění. Rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti.

Hlavními důvody umístění dítěte do náhradní péče, ať již pěstounské nebo ústavní, byla v minulosti nejčastěji nemoc, chudoba nebo úmrtí rodičů. Realita dnešní doby je poněkud jiná. Nejčastějším důvodem k umístění dítěte v dětském domově je **nedostatečná péče o dítě a finanční situace rodiny**. Mezi další důvody patří **nezvládnutí výchovy** problémového dítěte nebo **sociální důvody** rodiny, **zneužívání a zanedbávání dětí, týrání, užívání návykových látek**. Sobotková (2009) uvádí, že podle údajů MŠMT z roku 2008 byla skutečných sirotek v ústavní péči jen 4%. V ostatních případech mluví o tzv. sociálním osiření – rodina dítěte se buď nevytvořila vůbec, rozpadla se, případně se o dítě nechce nebo není schopna starat. Hlavní příčinu dnešní situace v ústavní výchově vidí zejména jako důsledek nedostatečné preventivní a sanační práce s biologickými rodinami, nedostatek nestátních organizací stejně jako nekoncepční a nesystémový přístup.

„... do náhradní výchovy se svěřují děti s trojím typem rodinného zázemí. Rodiče se:

- *nemohou o dítě starat – jde o více či méně objektivní důvody (úmrtí, vážná choroba, rodiče jsou ve výkonu trestu)*
- *nechtějí o dítě starat – reálně se jej zřeknou nebo ho odloží (do dětského domova, k příbuzným či do nějakého jiného „záchranného hnízda“), častěji však*

pouze imitují péči, nemají citovou vazbu k dítěti a nenaplnují jeho základní fyziologické potřeby

- *neumějí o dítě postarat – mají sice materiální podmínky, které jim umožňují se o dítě postarat, ale z nějakých důvodů to nedokážou a výchovu dítěte nezvládají.“*
(ŠKOVIERA, 2007, 129)

5.1.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Výše uvedené skutečnosti napovídají, že většina dětí by mohla být při vhodné podpoře a sociální práci s rodinou vychovávána v původním rodinném prostředí. Zajišťovat tuto sociální práci by měl **OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí**. Nejčastěji bývá součástí městského úřadu. Dbá o to, aby nedocházelo k narušování výchovy dětí, a zastupuje i zájmy dětí v soudních řízeních. Dohlíží na problémové rodiny, zprostředkovává osvojení dětí, pomáhá řešit některé rodinné situace týkající se dětí, pokud není nutné rozhodnutí soudu apod. Tento orgán může i sám podávat návrhy na soudní rozhodnutí ve věcech nezletilých dětí, jestliže to považuje za nutné - například návrh na nařízení ústavní výchovy dítěte.

5.2 Proces odebrání dítěte z rodiny

Jednou z nejnáročnějších situací, ke kterým může v rodinném životě dojít, je odebrání dítěte z rodiny. Jde o velmi vážné rozhodnutí, a proto pro něj musí existovat objektivní vážné důvody. Základní princip sociálně-právní ochrany je mimo jiné obsažen v zákoně č. 401/2012 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů: *...„stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.“* Rodiče jsou zákonnými zástupci dítěte a spolu se zodpovědností za jeho výchovu mají i nezpochybnitelné povinnosti. V případě vážného ohrožení či narušení výchovy dítěte

může však soud do rodičovských práv zasáhnout. V nejzávažnějších případech soudní rozhodnutí může dokonce rodiče zbavit rodičovské zodpovědnosti úplně.

Vydání soudního rozhodnutí je nutné respektovat, zároveň je třeba přistupovat k celé situaci s dostatečným taktem a citlivostí. Velmi důležitá je spolupráce všech zainteresovaných osob, jejichž cílem by měla být snaha o co nejmenší dopad na psychiku dítěte a snaha o to, aby doba, po kterou je dítě mimo vlastní rodinu, byla co nejkratší.

Dítě by mělo být, přiměřeně svému věku i dalším specifikám, o celé situaci informováno. Mělo by vědět, kam a z jakého důvodu bude umístěno. Důležitou roli zde hraje i vhodné načasování – pokud se dítě nenachází v situaci, která by jej přímo ohrožovala na životě, je vhodné dopřát mu dostatečný časový prostor. Také rodiče dítěte mají právo na informace o daném zařízení a průběhu pobytu.

Dítě do zařízení doprovází sociální pracovník či kurátor, někdy i samotní rodiče. Je vždy výhodnější, pokud do tohoto procesu nemusí zasahovat soudní vykonavatel. Pokud však rodiče nerespektují soudní rozhodnutí a nespolupracují se sociálním pracovníkem, je přítomnost soudního vykonavatele nezbytná (Situace před odebráním dítěte, 2014).

5.3 Formy péče o dítě jinou osobou

Umístění dítěte mimo biologickou rodinu upravuje hned několik právních norem. Soud může svěřit dítě do péče jiné osoby - formou :

Opatrovnictví

Podle § 83 zákona o rodině je ustanovováno k ochraně zájmů nezletilého dítěte v jednotlivých konkrétních případech. Opatrovník vykonává pouze některá práva a povinnosti za rodiče, jejich rozsah vymezí soud v usnesení. Opatrovníkem může být pouze advokát.

Poručenství

I to může plnit funkci náhradní rodinné výchovy, což však není jeho hlavním cílem. Poručník je nezletilému soudem ustanoven tehdy, jestliže dítě nemá zákonného zástupce. Dokud není dítěti ustanoven poručník nebo dokud se ustanovený poručník neujme své funkce, činí neodkladné úkony v zájmu dítěte a v jeho zastoupení orgán sociálně-právní ochrany dětí. Poručník je povinen soudu podávat zprávy o osobě poručenice a účty ze správy jeho jmění. Každé rozhodnutí poručníka o podstatné věci vyžaduje souhlas soudu. Poručník nemá ze zákona nárok na odměnu, ale může o ni požádat.

Pěstounské péče

Je podle občanského zákoníku forma náhradní rodinné péče, při které pěstoun o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Z právního hlediska ale mezi pěstounem a dítětem nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem, tak jak je tomu v případě osvojení. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech a nemá vyživovací povinnost k dítěti. K výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu) musí požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte, případně soud. Pokud je pěstoun přesvědčen o rozporu mezi zájmem dítěte a rozhodnutím jeho zákonného zástupce, může se domáhat rozhodnutí soudu.

Adopce

Při adopci přijímají manželé či jednotlivci z hlediska práva dítě za vlastní a získávají plnou rodičovskou zodpovědnost. Adopcí vzniká mezi osvojitelem a osvojencem vztah jako mezi rodičem a dítětem, rovněž tak vzniká vztah příbuzenský k ostatním členům rodiny. Veškerá vzájemná práva a povinnosti mezi dítětem a jeho původní rodinou osvojením zanikají. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí. Jsou ze zákona zapsáni do matriky – knihy narození. Osvojitelé jsou ovšem povinni informovat dítě o skutečnosti osvojení nejpozději do zahájení školní docházky. Pokud nedojde ke svěření dítěte do péče jednou z uvedených právních norem, může soud vydat **předběžné opatření**, na jehož základě je dítě po nezbytně

nutnou dobu umístěno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (např. FOD Klokánek) nebo do školského zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy (diagnostický ústav) či do zdravotnického zařízení (kojenecké ústavy, dětská centra – pro děti do 3 let).

Předběžné opatření - je nařízení soudu nebo správního orgánu v České republice, kterým jsou dočasně řešeny určité poměry do doby, než je ve věci vydáno definitivní rozhodnutí. Předběžné opatření soud vydává v nejrůznějších záležitostech, jednou z oblastí je úprava výchovy dítěte. V případě, že je výchova dítěte ohrožena a narušena a předchozí opatření nevedla k nápravě, může dát buď sociální orgán, či zákonný zástupce dítěte podnět příslušnému okresnímu soudu podle trvalého bydliště dítěte, aby vydal předběžné opatření a dočasně tak řešil poměry dítěte, a to do té doby, než se v jeho věci rozhodne definitivně. Pokud je život a vývoj dítěte vážně ohrožen, je po tuto dobu dítě svěřeno do péče jiné osoby nebo do ústavu či zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Nařízení ústavní výchovy – je další možností, kterou soud může využít.

Rodiče jsou povinni hradit příspěvek na úhradu péče poskytované dětem a nezaopatřeným osobám v ústavních zařízeních.

K zániku ústavní výchovy dochází z rozhodnutí soudu za předpokladu, že pominuly důvody jejího nařízení nebo dosažením zletilosti dítěte. Soud může prodloužit ústavní výchovu ze závažných důvodů až o jeden rok po dosažení zletilosti dítěte.

O smluvní dobrovolný diagnostický pobyt dítěte mohou požádat také rodiče. K tomuto kroku nepotřebují soudní rozhodnutí.

6 Dětský domov

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů stanoví, že dětské domovy zajišťují péči a výchovu dětem od 3 do 18 let, které nemají závažné poruchy chování. Horní věková hranice může být z rozhodnutí soudu posunuta o 1 rok, tedy do 19 let. V případě, že se dospívající připravuje na budoucí povolání, má možnost setrvat v dětském domově až do ukončení vzdělávání, nejdéle do 26 let. Provoz dětského domova je zajišťován nepřetržitě a celoročně.

V síti školských zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu zaujímají dětské domovy specifické postavení. Mají za úkol zabezpečit všestrannou sociální, výchovnou i materiální péči dětem, které z nejrůznějších příčin nemají vlastní pozitivní rodinné prostředí.

Dětské domovy mají nelehký úkol - v podmínkách kolektivního zařízení vytvořit takové prostředí, které by co nejlépe harmonicky rozvíjelo osobnost dítěte, poskytovalo mu dostatečné množství podnětů k rozvíjení a uspokojování citových potřeb a zároveň zajistilo dostatek intimity, jistoty a pevného zázemí.

Protože se dosud nepodařilo realizovat lépe fungující uskupení, zůstává rodina, jako základní jednotka lidského společenství, pro dětské domovy největším vzorem. Posouzení výsledků náročného a dlouhodobého procesu výchovy v kolektivním zařízení není jednoduchou záležitostí. Nejvýznamnější je skutečnost, jak se mladý člověk dokáže zařadit do života společnosti a jak zúročí výsledky péče, které se mu dostalo. Do dětských domovů se většinou dostávají děti, které již od počátku svého života nemají příznivé podmínky pro svůj vývoj, často již se špatnou prenatální či postnatální péčí a s odmítavým postojem, který zažívají od svých nejbližších. Jejich vývoj bývá tedy již od počátku narušen. Musíme si uvědomit, že i přes svá určitá negativa má ústavní výchova v systému náhradní péče nezastupitelné místo a nemůžeme se bez její existence obejít.

Základní organizační jednotkou dětského domova je rodinná skupina. Tu tvoří nejméně 6 a nejvíce 8 dětí. Dětský domov může mít dvě až šest skupin, do kterých jsou

zařazovány děti různého věku i pohlaví. Samozřejmostí je společný život sourozenců v jedné rodinné skupině.

Do dětského domova mohou být za určitých podmínek umístěny také děti s postižením (smyslovým, tělesným, mentálním), záleží však na stupni daného postižení. Těžší postižení již vyžaduje umístění do zařízení sociálních služeb nebo do specializovaného zdravotnického zařízení.

V síti školských zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu zaujímají dětské domovy specifické postavení. Mají za úkol zabezpečit všestrannou sociální, výchovnou i materiální péči dětem, které z nejrůznějších příčin nemají vlastní pozitivní rodinné prostředí.

Pro mnoho lidí může být překvapením, že některé děti přichází do dětských domovů na svou vlastní žádost. Obvykle se jedná o starší děti, které si již uvědomují, že se o ně rodiče nejsou schopni postarat, zajistit jim základní životní potřeby nebo například podmínky ke studiu.

Materiální zabezpečení dětí v dětském domově je poskytováno v souladu se zákonem č. 109/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů (novelizace zákona: č. 333/2012 Sb.). Patří sem zejména:

- stravování, ubytování, ošacení
- učební pomůcky a potřeby
- úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělávání
- úhrada nákladů na zdravotní služby, léčiva a potřeby
- kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých
- úhrada nákladů na dopravu do sídla školy

Uvedený zákon upravuje také práva a povinnosti nejen dětí umístěných v tomto zařízení, ale i ředitele zařízení a osob zodpovědných za výchovu.

V současnosti je na území České republiky v kompetenci různých zřizovatelů.

146 dětských domovů.

Tab. č. 1

Dětské domovy – počet zařízení, prostorové podmínky – podle zřizovatele – 2013/2014

Zřizovatel	Počet zařízení celkem	Lůžková kapacita	Počet ložnic pro děti	Skupinové byty	Lůžka pro děti v bytech	Počet skupin
MŠMT	3	68	25	1	8	8
Obec	0	0	0	0	0	0
Kraj	134	4846	1306	267	1837	590
Jiný resort	0	0	0	0	0	0
Privátní sektor	6	106	53	1	2	14
Církev	3	36	9	2	16	4

(Zdroj: data MPSV)

Ze statistických údajů MPSV vyplývá, že v posledním sledovaném období (v letech 2013/2014) bylo do dětských domovů umístěno 839 dětí. Z tohoto počtu bylo 162 dětí v předškolním věku.

Tab. č. 2

Dětské domovy – přijetí a odchody dětí a mládeže – podle území – 2013/2014

Území	Nově přijaté celkem	Nově přijaté (MŠ)	Odchody celkem	Odchody: adopce	Odchody: pěstoun. péče
Česká republika	839	162	1010	4	109
Praha	31	6	19	0	0
Středočeský kraj	99	15	137	0	13
Jihočeský kraj	57	4	78	3	4
Plzeňský kraj	65	8	63	0	12
Karlovarský kraj	38	10	48	0	6
Ústecký kraj	126	37	136	0	22
Liberecký kraj	33	10	40	1	5
Královéhradecký kraj	40	7	46	0	5
Pardubický kraj	17	0	24	0	0
Kraj Vysočina	39	9	55	0	7
Jihomoravský kraj	71	16	66	0	9
Olomoucký kraj	51	13	63	0	5
Zlínský kraj	44	10	55	0	5
Moravskoslezský kraj	128	17	180	0	16

(Zdroj: data MPSV)

Praktická část

1 Kvalitativní výzkum

V praktické části své práce jsem zvolila kvalitativní přístup ke zpracování. Tento přístup je charakterizován prvotně sbíráním dat v autentickém prostředí, pátráním po pravidelnostech i souvislostech a formulací předběžných závěrů. Cílem takového přístupu je získání komplexních obrazů, které vedou k prozkoumání určitého jevu. Výstupem se stávají formulace nových hypotéz či teorií, jiný úhel pohledu nebo neotřelé názory na jevy nám již známé (Švaříček, Šedřová, 2007).

„Hypotézy či teorie vzniklé na základě kvalitativního výzkumu však není možné zobecňovat, jsou platné jen pro vzorek, na kterém byla data získána.“ (Švaříček, Šedřová, 2007, 25)

Můžeme říci, že kvalitativní výzkum určují tři základní kritéria:

- důvěryhodnost
- přenositelnost a aplikovatelnost
- autenticita

Důvěryhodnost je dána použitými důkazy, které závěry zkoumání podporují. Ověřit ji můžeme technikami k ověřování důvěryhodnosti - například výběrem účastníků výzkumu, deníkem výzkumníka či reflexí kolegů.

Přenositelnost a aplikovatelnost znamená možnost popisu daných situací či jevů a jejich srovnání s jinými kontexty. Nejdůležitější je samotné zdokumentování celého výzkumného procesu.

Autenticita, a s ní spojená nestrannost, znamená jasné rozlišení účastníků výzkumu a samotného badatele (Švaříček, Šedřová, 2007).

Rozhovory, pozorování a rozbory dokumentů jsou základní typy dat, které používáme v kvalitativním výzkumu. Pro moji práci jsem zvolila asi nejfrekventovanější metodu sběru dat, která se v kvalitativním výzkumu používá – metodu rozhovoru (interview). Pro vytvoření ucelenějšího obrazu jsem vzhledem k věku části účastníků výzkumu (děti ve věku 3 -6 let) jsem volila nestrukturovaný rozhovor spojený s pozorováním.

Výzkumný cíl

Výzkumným cílem je, na základě rozhovorů s dětmi i pedagogickými pracovníky DD Zvíkovské Podhradí a MŠ Oslov (kterou děti navštěvují) popsat, jak probíhá adaptace dětí po příchodu do nového prostředí a porozumět dopadům, které taková změna v jejich životě přináší.

Výzkumné otázky

Jádrem celého výzkumu jsou otázky, které mají vést výzkum takovým směrem, aby výsledky odpovídaly stanoveným cílům.

Mnou stanovené výzkumné otázky zní:

- 1) Jaká pozitiva i negativa přináší pobyt v dětském domově rodinného typu pro dítě předškolního věku?
- 2) Jaké jsou možnosti spolupráce dětského domova a mateřské školy při adaptaci dítěte na nové prostředí?

1.1 Dětský domov Zvíkovské Podhradí

Dětský domov a školní jídelna Zvíkovské Podhradí, jehož zřizovatelem je Jihočeský kraj, je školské zařízení rodinného typu. Ustanoven byl Zřizovací listinou jihočeského kraje ze dne 11. 9. 2001 a jejími dodatky jako příspěvková organizace.

Statutárním zástupcem dětského domova je Bc. Marie Barabášová, jmenovaná MŠMT ČR dne 1. 1. 2004 a schválená ve funkci Radou jihočeského kraje. Kapacita zařízení je stanovena MŠMT na 24 dětí, tedy 3 rodinné skupiny, z nichž jedna je odloučené pracoviště v Milevsku. Součástí dětského domova je školní jídelna.

1.1.1 Historie a současnost

Dětský domov Zvíkovské Podhradí byl založen v roce 1954, v rodinné vile ředitele Živnobanky z Prahy. Ten ji postavil již v roce 1924 a později ji odkázal MUDr. Hlachovi z Písku. Po vyvlastnění v padesátých letech minulého století zde byl zřízen dětský domov. Stavební úpravy objektu byly prováděny v letech 1964 a 1996. Již od svého založení se dětský domov (tenkrát s kapacitou 28 dětí) více přibližoval rodinnému než internátnímu typu. V roce 1993 byl objekt v rámci restituce navrácen potomkům původních majitelů. Ti zde ponechali dětský domov v pronájmu. V roce 2003 objekt odkoupil Jihočeský kraj.

Rodinná vila prošla od svého vzniku jen minimálními stavebními zásahy, a proto byla nutná její celková rekonstrukce a dostavba. Ta byla důležitá i pro vytvoření adekvátních podmínek pro rozvoj dětí a vycházela z požadavků daných zákonem.

Právní subjekt Dětský domov a Školní jídelna Zvíkovské Podhradí proto předložil v roce 2006 projekt „Vytvoření centra náhradní rodinné výchovy“ a požádal o grant v rámci Programu rozvoje Jihočeského kraje v oblasti školního, kulturního a historického dědictví a podpory programů pro děti se specifickými problémy. Grant v celkové částce 250 tisíc EUR (tj. 5 300 000,-Kč) projekt získal. Zbytek celkových nákladů přestavby, které se vyšplhaly na více než 16 milionů Kč dofinancoval Jihočeský kraj a částkou 800 000,-Kč se podílel také samotný dětský domov.

Rekonstrukce probíhala od února do listopadu 2008. Po dobu rekonstrukce byl provoz dětského domova převeden do domova mládeže v Písku, který je také zařízením Jihočeského kraje. Záměrem projektu bylo vytvoření sociálního mikroklimatu pro úspěšnou výchovu dětí, které často přicházejí ze sociálně ztížených podmínek. Rekonstrukce výrazně zlepšila podmínky pro realizaci volnočasových aktivit a pro výchovu ke zdravému životnímu stylu.

V rámci projektu byly vytvořeny 2 rodinné buňky pro 8 a 7 dětí, startovací byt pro dospívající, prostory pro zájmovou činnost a zázemí pro návštěvy rodičů tak, aby byly podporovány vazby mezi rodiči a dětmi. Obnova se týkala také oplocení celého areálu a revitalizace chodníků a zídek. Vytvořené rodinné buňky se v maximální možné míře přibližují prostředí běžné rodiny. Každá má samostatný obývací pokoj, ložnice dětí (3, 2 a 1 lůžkové), kuchyňku, sociální zařízení a samostatný pokoj se sociálním zařízením pro pedagogické pracovníky. Děti se přiměřeně věku a schopnostem podílí na úklidu, přípravě stravy, nákupu potravin a účastní se dalších běžných činností, které jsou stejné jako v standardní rodině. Příprava na samostatný život tak probíhá přirozeně a následně dochází k plnohodnotnému zapojení dětí z dětského domova do společnosti.

Po ukončení rekonstrukce samotného objektu a oplocení dětský domov zpracoval projekt „Revitalizace zahrady“. Realizace projektu proběhla v roce 2012, od července do listopadu. Celkové náklady činily 1 046 000,-Kč. V rámci tohoto projektu došlo k regeneraci zeleně v celé zahradě a k vytvoření odpovídajících podmínek pro sportovní a relaxační činnosti dětí. Současně zde byla založena část zahrady zaměřená na domácí dřeviny. V roce 2014 bylo v zahradě vybudováno zastřešené garážové stání pro automobil dětského domova.

Odloučené pracoviště v Milevsku bylo uvedeno do provozu v roce 2007. Od kmenového dětského domova je odloučeno 15 km. Rodinná skupina 7 dětí zde žije v samostatném bytě v rekonstruované polovině dvojdomku. Dům je ve vlastnictví města Milevska a dětský domov tady má nájemní smlouvu. Také tento dům prošel úpravami, aby odpovídal fungování rodinné skupiny dětského domova.

1.1.2 Personální zabezpečení DD

Celkový provoz dětského domova zabezpečuje 12 zaměstnanců v kumulovaných funkcích, rozdělených do úseků:

Tab. č. 3

Personální rozvržení

Pedagogičtí pracovníci	počet	Pracovní úvazek
ředitelka DD	1	1
Vychovatel	6	6
speciální pedagog	1	0,6
Nepedagogický pracovník		
bezpečnostní pracovník	6	4,8
Provozní zaměstnanci		
sociální pracovnice	1	1
hospodářka	1	1
vedoucí školní jídelny	1	0,1
Pokladník	1	1
hlavní kuchařka	1	1
pomocná kuchařka	1	0,2
Uklízečka	1	0,5
Domovník	1	0,4
Celkem	12	17,6

1.1.3 Spolupráce s kompetentními institucemi

Spolupráce s **Obecními úřady obce s rozšířenou působností** je naplňována v rámci průběžné spolupráce dle potřeby dětí a zařízení, je sledováno dodržování práv dítěte v DD. Návštěvy pracovníků OSPOD jsou uskutečňovány nejméně 1x za tři měsíce. Povinností je zajistit přístup pracovníků OSPOD do dětského domova, poskytnutí dokumentace a umožnění styku s dítětem. Dále dětský domov žádá OSPOD o udělení souhlasu s pobytem dítěte u rodičů, popřípadě jiných osob, informuje jej o splnění podmínek pro osvojení nebo pěstounskou péči, podává podnět k podmíněnému propuštění dítěte, informuje o nadcházejícím propuštění dítěte nebo jeho přemístění. Také informuje pracovníky OSPOD o útěku dítěte ze zařízení.

Dozor státního zastupitelství provádí pověřený státní zástupce, v jehož obvodu se zařízení nachází. Kontroluje dodržování právních předpisů při výkonu ústavní výchovy.

Spolupráce se **soudy** probíhá několika způsoby, od vymáhání pohledávek za příspěvek na úhradu péče poskytované dětem a nezaopatřeným osobám, podání podnětu ke zrušení či prodloužení ústavní péče, až po podání zprávy o průběhu ústavní výchovy u jednotlivých dětí a to na základě písemné žádosti.

Spolupráce s **Policií ČR** je vázána na ochranu majetku dětského domova v nepřítomnosti zaměstnanců (v době prázdnin či akcí s dětmi mimo areál DD), při řešení útěků dětí ze zařízení nebo při preventivních akcích a přednáškách.

S **diagnostickým ústavem** dětský domov spolupracuje v rámci etopedických výjezdů dle potřeb DD, stabilizačně terapeutických pobytů dětí v případě jejich výchovných problémů, také při posouzení dítěte v součinnosti s odborným pracovníkem nejméně 1x v kalendářním roce.

1.1.4 Organizační zajištění spolupráce s osobami zodpovědnými za výchovu

Zajištění spolupráce vychází ze zákona o ústavní výchově. Informace o dítěti osobám odpovědným za výchovu, tj. zákonným zástupcům dítěte (většinou jimi jsou rodiče), na základě jejich žádosti může podávat ředitelka DD, sociální pracovníce nebo vedoucí vychovatelka. Každý z nich v oblasti své působnosti.

Za poskytnutí informací o opatřeních zásadní důležitosti zodpovídá ředitelka dětského domova. Rodiče mají možnost vyjadřovat se k návrhu opatření zásadní důležitosti ve vztahu k dítěti, pokud nehrozí nebezpečí z prodlení. Pokud to dítě nijak neohrožuje, dětský domov dbá na udržování kontaktu, ať již písemného nebo osobního s rodiči nebo širší rodinou. Dítě odpovídá na korespondenci či dárky. Za udržování kontaktu zodpovídá vedoucí vychovatel a vychovatelé kmenové skupiny.

Pokud rodič projeví zájem o poradenskou pomoc ve věcech výchovné péče o dítě, je v kompetenci ředitelky dětského domova mu tuto pomoc poskytnout.

V souladu se zákonem mohou rodiče písemnou formou požádat o povolení pobytu dítěte mimo zařízení. Na základě písemného souhlasu OSPOD může ředitelka dětského domova tuto návštěvu dítěti povolit.

1.1.5 Povinnosti osob odpovědných za výchovu vůči zařízení

Zákonní zástupci dítěte mají dle vnitřního řádu dětského domova zejména tyto povinnosti:

- seznámit se s vnitřním řádem zařízení a dodržovat jeho ustanovení
- při předání dítěte do určeného zařízení předat současně dokumentaci uvedenou v § 5 odst. 5, zákona o výkonu ústavní výchovy: pravomocné rozhodnutí nebo předběžné opatření soudu, osobní list, rodný list, občanský průkaz nebo v případě cizinců cestovní pas, jakož i poslední školní vysvědčení nebo výpis z katalogového listu s vyznačením roku školní docházky. Dále předává průkaz zdravotní pojišťovny, očkovací průkaz a lékařský posudek o zdravotní způsobilosti k umístění dítěte ne starší 3 dnů a písemné vyjádření

lékaře o aktuálním zdravotním stavu dítěte. Není-li možno ze závažných důvodů při přijetí dítěte na základě předběžného opatření předložit některé z výše uvedených dokladů, s výjimkou rozhodnutí o předběžném opatření a písemného vyjádření lékaře o aktuálním zdravotním stavu dítěte, zajistí orgán sociálně-právní ochrany dětí jejich předložení bez zbytečného odkladu dodatečně.

- zajistit doprovod dítěte mladšího 15 let při povolení pobytu mimo zařízení
- oznámit bezodkladně zařízení podstatné okolnosti pobytu dítěte u nich, které se týkají hlavně jeho zdraví či výchovy
- vyhovět žádosti dítěte o kapesné ve výši stanovené v § 31
- úhrady nákladů na zdravotní služby, léčiva a zdravotnické prostředky poskytnuté dítěti na jejich žádost, pokud nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění

1.1.6 Přijímání dětí do zařízení

Postup při přijímání, přemísťování a propouštění dětí se řídí dle nového občanského zákoníku, díl 4, § 971-975.

Děti do dětského domova přijímá, tedy přebírá od předávající osoby, **ředitelka** a **sociální pracovníce**. Ředitelka provádí s dítětem vstupní pohovor, zařadí dítě do rodinné skupiny a dítě zaznamená v centrální evidenci dětí (program Foster) a v seznamech dětí daného zařízení. Sociální pracovníce vyplní „Protokol o přijetí dítěte do péče dětského domova“ a od předávající osoby požaduje dokumentaci dítěte (lékařskou, osobní a školní), případnou peněžní hotovost a osobní věci dítěte.

O přijetí dítěte do dětského domova jsou do tří pracovních dnů písemně či telefonicky informováni zákonní zástupci dítěte.

Vychovatel rodinné skupiny, do které bylo dítě zařazeno, zkontroluje jeho fyzický stav a převezme jeho osobní věci, které zaeviduje. Vhodnou formou, s přihlédnutím k věku dítěte a jeho psychickému stavu, seznámí dítě s vnitřním řádem zařízení, s jeho právy a povinnostmi a s organizací činnosti zařízení. Současně založí

dítěti základní dokumentaci. Také musí zabezpečit jeho osobní hygienu a vstupní lékařskou prohlídku, zajistí pro dítě oblečení, obuv, školní i hygienické potřeby, ukáže dítěti jeho pokoj, lůžko, skříň... Seznámí dítě s ostatními členy rodinné skupiny a s prostředím domova i jeho nejbližšího okolí, poučí je o dodržování základních pravidel bezpečnosti.

Adaptační fáze trvá u každého dítěte individuálně, ale vždy nejméně měsíc. V této době je dítě vždy pod větší ochranou. Počáteční nedůvěru se snaží všichni prolomit empatií, umožněním co nejčastějšího styku s rodiči i širší rodinou, drobným dárkem. Vychovatel poskytne dítěti dostatek času na seznámení se s prostředím, dalšími dětmi i zaměstnanci. Také při pohybu po areálu i okolí zabezpečí vždy doprovod, než dítě získá jistotu. Seznámí dítě s tradicemi zařízení i akcemi, které jsou pořádány, motivuje dítě k zapojení se. V průběhu adaptační fáze vychovatelé pozorně sledují a dokumentují výrazné projevy dítěte, zaměří se na rozsah znalostí, schopností a dovedností. Tyto informace jsou základem pro zpracování Programu rozvoje osobnosti dítěte. Mezi vychovatelem a učitelem dochází k časté vzájemné výměně informací o dítěti, zejména ve vztahu k jeho zapojení do kolektivu třídy či výukovým nebo výchovným obtížím.

1.1.7 Kontakty dětí s rodiči a dalšími osobami

Kontakty dětí s rodiči a dalšími osobami se řídí zákonem o ústavní výchově.

Návštěvní hodiny ani dny nejsou v dětském domově přesně vymezeny. Osoby odpovědné za výchovu i ostatní si mohou dohodnout návštěvu individuálně tak, aby závažným způsobem nenarušovaly režim DD. Je zde individuálně přihlíženo k možnostem dopravní dostupnosti i časovým možnostem návštěvníků. Návštěvy povoluje ředitelka DD po předchozí telefonické či písemné dohodě. Neohlášené návštěvy povoluje výjimečně vychovatelka ve službě pouze v případě, že jimi nebude narušena školní příprava. Návštěvy (kromě kamarádů) zaznamená vychovatelka ve službě do pedagogického deníku dítěte a do osobní složky dítěte vedené v elektronické podobě.

Děti mohou udržovat s rodinou také telefonické kontakty. Využívají k nim buď vlastní mobilní telefon, který mohou mít zapnutý v čase 7:00 – 20:00 nebo služební mobilní telefon, kam mohou přijímat hovory ve školní dny od 18:30 do 19:30 a ve dnech volna od 10:00 do 19:30. Hovory uskutečněné na služební telefon jsou evidovány. Finanční náklady spojené s používáním vlastního mobilního telefonu jsou hrazeny zákonným zástupcem dítěte, z kapesného dítěte nebo podílem obou.

Dítě může požádat o kontakt s osobami OSPOD nebo se státním zastupitelstvím bez přítomnosti pracovníka DD. A to jak telefonický, tak i osobní.

Dítě má také možnost udržovat jakýkoli písemný kontakt, pokud jej nemá soudně omezen. Ke kontrole korespondence dochází pouze na přání dítěte, zalepené dopisy dětí odesílá hospodářka dětského domova.

Dítě je podněcováno, aby na přijatou korespondenci odpovědělo, ale pokud nechce, nikdo ho nenutí.

1.1.8 Organizace výchovně vzdělávací činnosti

Výchovně vzdělávací činnost v dětském domově Zvíkovské Podhradí se řídí:

- Rámcovým výchovně vzdělávacím programem, který zpracovává ředitelka zařízení
- Ročním plánem výchovně vzdělávací činnosti, který vypracovává vedoucí vychovatelka-koordinátor
- Čtvrtletními výchovně vzdělávacími plány, které vychází z dříve jmenovaných, a které si vypracuje každý vychovatel
- Týdenními výchovnými plány, které si vychovatelé zpracovávají dle rozpisu služeb

Průběžné kontroly výchovně vzdělávací činnosti může namátkově provést ředitelka dětského domova, běžně jsou v kompetenci vedoucí vychovatelky-koordinátora. Ředitelka dětského domova provádí 4x ročně za účasti všech vychovatelů hodnocení výchovné činnosti vycházející z výchovných plánů.

Ve dnech školního vyučování začíná výchovná činnost po návratu dětí ze školy (u předškolních dětí z MŠ). Podmínky pro jejich další rozvoj jsou vytvářeny s ohledem na dosavadní výchovu v rodině dítěte, jeho rozumové schopnosti a zájmy. Pokud rodina vedla dítě k náboženské výchově a dodržování náboženských zvyklostí, je tato skutečnost akceptována.

Vzdělávání dětí probíhá v zařízeních, která nejsou součástí dětského domova: MŠ Oslov, MŠ Milevsko, ZŠ Záhoří, ZŠ Milevsko, odborná učiliště nebo střední školy podle individuálních zájmů a schopností dětí.

Zájmové činnosti dětí se řídí nejen výchovně vzdělávacím plánem ale zejména dětmi samotnými. Děti samy rozhodují, do které z nabízených zájmových činností se zapojí. Mohou volit mezi dramatickou a výtvarnou výchovou, arteterapií nebo některou z rukodělných činností – tkaní, pletení, šití, keramiku. Ve dnech školního volna, pokud děti nejsou u rodičů, mohou podnikat turistické nebo cyklistické výlety.

Zájmy dětí se nemusí shodovat s nabídkou činností přímo v dětském domově. Děti mají další možnosti zapojit se do zájmových kroužků i mimo dětský domov. V ZŠ například mohou rozvíjet své znalosti z oblasti počítačů, vybit svoji energii při aerobiku či dalších sportovních činnostech. Sportovní vyžití nabízí i kluby – fotbalový, házenkářský, jachtařský – většinou z Písku, Milevska a okolí.

Další možností rozvíjení zájmových aktivit je využívání externích pracovníků. Děti díky nim mohou jezdit na koni, zdokonalovat se v anglickém jazyce, pracovat s textilem. Tyto činnosti jsou součástí vzdělávacího programu Robin Hood C4C.

Všechny zájmové činnosti jsou dětem nabízeny ze dvou hlavních důvodů – aby rozvíjely jejich osobnost pozitivním způsobem a zároveň jako součást prevence sociálně patologických jevů, mezi něž patří kriminalita a delikvence, virtuální drogy (počítače, televize, video), patologické hráčství, záškoláctví, šikana, vandalismus i jiné formy násilného chování, drogy, alkohol, kouření... V areálu celého dětského domova je zakázáno kouřit, požívat alkohol či jiné omamné látky.

Mimořádné události, kam patří útěk, napadení, šikana či v nejhorším případě smrt dítěte se neprodleně hlásí pověřenému státnímu zástupci.

1.1.9 Práva a povinnosti dětí

Práva i povinnosti dětí dle vnitřního řádu dětského domova jsou stanovena v souladu s § 20 zákona o ústavní výchově. Mimo těchto práv a povinností jmenovaných zákonem má dítě za úkol:

- pečovat o osobní věci a zařízení dětského domova, neničit je a nepoškozovat
- dodržovat osobní hygienu a péči o svůj zevnějšek
- pravidelně se připravovat na školní vyučování
- předkládat ke kontrole doklad studijních výsledků

1.1.10 Organizace dne

Školní rok – pracovní dny:

6:00 buditel

6:15 ranní hygiena, větrání

6:30 snídaně, stlaní, úklid

7:00 odchod na autobus – doprovod vychovatelky

15:15 příjezd ze školy, hygiena, převlékání – kontrola úklidu oblečení

15:45 odpolední svačina

16:15 program dle výchovného týdenního plánu

18:00 večeře

18:30 večerní program dle výchovného týdenního plánu

19:30 osobní hygiena – příprava prádla, úklid + individuální činnost

20:00 večerka malé děti

20:30 večerka starší děti

21:00 večerka mládež

O prodloužení večerky rozhoduje vychovatelka ve službě v mimořádných případech.

Soboty, neděle, prázdniny a sváteční dny:

8:30 budíček

8:45 hygiena, větrání

9:00 snídane

9:30 generální úklid (1x za 14 dní povlékání postelí), podle věku dětí praní
osobního prádla a oblečení

10:30 program dle výchovného týdenního plánu

12:30 oběd

13:00 program dle výchovného týdenního plánu – rekreační a sportovní činnost

15:30 svačina

16:00 program dle výchovného týdenního plánu – osobní volno, zájmové činnost

18:00 večeře

18:30 program dle výchovného týdenního plánu

20:00 osobní hygiena, příprava prádla, přepírání

21:00 večerka pro malé děti – mimo nedělí ve školním roce

22:00 večerka pro starší děti

23:00 večerka pro mládež – možnost mimořádného prodloužení povoluje
vychovatelka ve službě – schvaluje ředitelka DD

1.2 Mateřská škola Oslov

Mateřská škola Oslov je zařízení poskytující předškolní péči také dětem z dětského domova Zvíkovské Podhradí. Dvojtřídní mateřskou školu, zřizovanou obcí Oslov, s kapacitou 37 dětí zastupuje ředitelka Jaroslava Smolová. Mateřská škola má s dětským domovem velmi dobré vztahy, potřebám dětí vychází vstříc v maximální možné míře.

Děti umístěné do DD jsou k předškolnímu vzdělávání vždy ihned přijaty. Tomuto řešení je přizpůsobena pružnost přijímání dětí i během školního roku. Dítě má ihned po přijetí do DD možnost seznámit se s prostředím i personálem mateřské školy formou návštěvy, v doprovodu pedagoga z DD.

Doprava dětí z dětského domova Zvíkovské Podhradí se uskutečňuje linkovým autobusem. Doprovod dětí v autobuse zajišťují starší děti z DD, které dojíždějí do ZŠ Záhoří. Učitelky z MŠ si děti vyzvednou po příjezdu autobusu na zastávce v Oslově v 7:00 hodin a předávají děti opět přímo do autobusu v 15:15 hodin.

Z pozorování a rozhovorů, které jsem se zaměstnanci MŠ Oslov uskutečnila, vyplynuly následující poznatky:

- učitelky MŠ mohou navštívit DD a pedagogové z DD navštěvují MŠ, což podporuje vzájemné předávání informací a poznatků o dětech z obou zařízení, učitelky z MŠ jsou zvané na mimoškolní akce DD, kde mohou poznat děti v kolektivu rodinné skupiny
- každodenní předávání běžných informací o dětech se uskutečňuje telefonicky, z důvodu dojíždění do/z MŠ v doprovodu starších dětí. Dříve si informace předávaly p. ředitelky obou zařízení, nyní jsou spolu v kontaktu třídní učitelka dítěte v MŠ a „teta“ z rodinné skupiny, do které dítě patří.
- rodiče ostatních dětí v MŠ jsou zvyklí na zařazování dětí z DD, dosud nebyly zaznamenány žádné negativní reakce
- děti z DD se dobře zapojují do kolektivu ostatních dětí, nesnaží se separovat či vytvářet si svoji skupinku, naopak rády kamarádí s dětmi, které nejsou z DD
- pokud nastanou nějaké závažnější problémy, MŠ je řeší ve spolupráci DD a pedagogicko-psychologické poradny

Z rozhovorů dále vyplynuly nejpalčivější problémy, které se týkají adaptace dětí z DD na prostředí MŠ a její program:

- specifickým znakem dětí z DD je to, že velmi rychle a bez zábran navazují kontakt s úplně cizím dospělým člověkem (netýká se zaměstnanců MŠ)
- děti, které přicházejí do DD z rodinného prostředí, mají delší adaptační čas v MŠ než ty, které přijdou z jiného ústavního zařízení
- adaptační doba dítěte na prostředí samotného DD by měla být podstatně delší (nyní je pouze 1-2 dny), teprve potom by dítě mělo být zařazeno do dalšího zařízení (MŠ)

Poslední jmenovaný problém vnímají učitelky MŠ Oslov jako nejdůležitější. Dítě, které je umístěno do DD vlastně ještě nemá vytvořeny ani základní vztahy k „tetě“ a ostatním členům z rodinné skupiny a hned je umístěno do dalšího kolektivního zařízení. Tady se setkává opět s dalšími „cizími dětmi i dospělými“ a to často přináší velké problémy, které vyústí například v agresivitu vůči ostatním dětem, vzdorovitost nebo naopak nemluvnost, apatii či stranění se kolektivu a nadměrnou závislost na učitelce. Při snaze tuto situaci řešit pozvolnějším zvykáním naráží MŠ na provozní a další blíže nespecifikované překážky ze strany DD. Tím se tato skutečnost stává jediným sporným bodem jinak dobré spolupráce obou zařízení.

Další z problémů jsou již málo ovlivnitelné spoluprací s DD a souvisí spíše s okolnostmi individuálního vývoje jednotlivých dětí. Pokud dítě přišlo z jiného ústavního zařízení, tj. diagnostického či kojeneckého ústavu a setkal se již s určitými pravidly soužití, většinou zvládne celkovou adaptaci v poměrně krátkém čase – většinou během 3 až 4 týdnů. Oproti tomu děti, které přicházejí z rodinného, často narušeného prostředí, zvládají adaptaci v delším časovém rozmezí. Někdy se tato doba prodlouží na půl roku i déle. Děti nemají zkušenost s režimem dne, dodržováním hygienických či sociálních návyků, znají pouze základní potraviny, nemají zvládnutou sebeobsluhu. Chybí jim jakékoli zábrany v navazování okamžitých vztahů s dospělou osobou, která jen nepatrně o ně projeví zájem. To přináší časté komplikace při vycházkách či výletech mimo areál MŠ. Pedagogové i ostatní zaměstnanci jsou však náležitě proškoleni a poučeni, aby dokázali nastalé situace zvládnout. Proto jsou

všechny podobné akce zajišťovány nejen pedagogickým doprovodem, ale i posílením dozoru nepedagogickým personálem MŠ. Díky tomu tento fakt nijak neomezuje aktivity, které škola plánuje a uskutečňuje.

2 Případové studie dětí z dětského domova Zvíkovské Podhradí

V současné době v DD není umístěno žádné dítě předškolního věku. Případové studie se týkají 3 sourozenců, kteří byli v předškolním věku na začátku a v průběhu mé spolupráce s DD. Nejmladší z dětí je v současné době v adoptivní péči. Výsledky dotazníku, které nelze odvodit z pozorování a rozhovorů s dětmi zodpověděly „tety“ z rodinných skupin a ředitelka dětského domova.

2.1 Dítě č. 1

Pohlaví dítěte: chlapec

Narození (měsíc, rok): 11/ 2006

Umístění do DD : 3/2011

Důvod umístění: rodiče sami požádali o umístění do DD z důvodu ztráty bydlení i zaměstnání

Rodinná anamnéza:

Z jakého rodinného prostředí dítě přišlo (rodina úplná/neúplná): rodiče žijí ve společném soužití, ale nejsou oddáni, rodina je sociálně velmi slabá, nyní má otec práci ve výrobní sféře jako dělník a od zaměstnavatele získal byt 1+1, matka je na MD s dalšími dětmi

Počet a pohlaví sourozenců, kde jsou vychováváni: celkem 6 sourozenců, 3 chlapci a 3 dívky, 2 chlapci a 1 dívka v péči rodičů, 2 dívky a chlapec č.1 v DD Zvíkovské Podhradí, 1 chlapec uvolněn k adopci

Vzdělání rodičů: neuvedeno

Dosavadní pobyt dítěte: v péči rodičů

Zájem rodičů nebo jiných příbuzných o dítě: rodiče si chlapce berou nepravidelně na víkend nebo o prázdninách, prarodiče ani jiní příbuzní neprojevili žádný zájem

Vývoj dítěte

Tělesný vývoj a zdravotní stav: v době přijetí do DD byl chlapec mírně podvyživený, měl oslabenou imunitu (léky na její posílení bral $\frac{3}{4}$ roku), tělesný vývoj odpovídal věku

Rozumový vývoj: byl na velmi dobré úrovni, hlavně slovní zásoba byla ve srovnání s vrstevníky opravdu bohatá

Temperament: hned od přijetí se projevoval jako velmi společenské, živé a komunikativní dítě, které mělo stále dobrou náladu a bylo rádo v kolektivu ostatních, s velkým sportovním nadáním (např.: během 2 dnů se naučil jezdit na kole)

Reakce na podněty: od začátku velmi dobře reagoval, zapojoval se do činností a chtěl se všeho účastnit

Soustředění: zpočátku se na činnost nebo úkol nedokázal soustředit dostatečně dlouho a často je nedokončil, ale pracoval s chutí, unavitelnost se projevovala vztekem

Zájmy: na začátku pobytu velmi nevyhraněné, zajímalo ho vše nové, všechno chtěl vyzkoušet, později zpívání, sportovní činnosti

Oblíbené jídlo: jakékoli sladké – palačinky, lívance, ovocné knedlíky, krupicová kaše....

Oblíbené činnosti: v době adaptace -hra Pexeso, pomoc při vaření, sledování kvízů a soutěží v TV, později přibyl sport (fotbal, jízda na kole i bruslích), pohyblivé mechanické hračky a počítačové hry (rychle pochopí postup), výlety a zpěv (účastnil se předvánočního zpívání koled v Milevsku: „Strom splněných přání“)

Neoblíbené činnosti: úklid pokoje a čištění zubů

Jak reaguje na prostory a pobyt v DD: zpočátku velká nejistota, vše se mu zdálo moc velké (místnosti), ale líbila se mu barevná výmalba. První týdny pobyt zvládal s velkými výkyvy – užíval si všechnu pozornost, které se mu dostávalo, ale zároveň se mu velmi stýskalo po rodičích (hlavně po otci) a často pro ně plakal. Při smutné náladě vždy utíkal za sestrou, která přišla do DD spolu s ním. Starší sestru (která byla do DD umístěna již o 1,5 roku dříve) nevyhledával.

Jak se změnilo po adaptační době (1 měsíc): chlapec se velmi zklidnil, po návštěvě u rodičů se těší na „tetu“ a děti v DD, přesto má stále silnou vazbu na otce

Charakteristika dítěte dnes: Chlapec navštěvuje základní školu s výborným prospěchem (stále samé jedničky), má ale kázeňské přestupky – drobné krádeže sladkostí v obchodě i v DD (byly potrestány sníženým kapesným na minimum a zákazy TV a PC).

Jak se projevuje v interakci s ostatními dětmi: je velmi oblíbený mezi dětmi v DD i v ZŠ, dokáže se v kolektivu prosadit, zapojuje se do společných aktivit, často v roli „vůdce“

Jak se projevuje v interakci s vychovatelkou: uznává autoritu a dokáže se jí podřídít, respektuje nastavená pravidla a dokáže je využít ve svůj prospěch. Ví, že bezkonfliktní jednání a chování znamená výhodu, kterou je možné využít.

Jak se zapojuje do života rodinné skupiny: je velmi vstřícný ke všem členům, rád se zapojuje do společných akcí, výletů, je mezi ostatními oblíbený

S kým navázalo nejlepší vztahy: nejlepší vztahy má se svojí mladší sestrou, která přišla do DD společně s ním

Jak reaguje na náročné situace: po zvládnutí adaptace ustoupil i vztek a vzdorovitost, nyní spíše reaguje zamlklostí a „stažením do sebe“, potřebuje čas, aby se se situací vyrovnal

Jak dává najevo své emoce: nejčastější emocí je radost a tím i úsměv, dříve to byl hlavně vztek spojený s křikem a kopáním okolo sebe

Jaké máte s dítětem nejhorší zážitky: krádeže menšího obnosu peněz a sladkostí v rodinné skupině

Jaké máte s dítětem nejlepší zážitky: zpívání u vánočního stromu v Milevsku, sportovní úspěchy ve fotbale

Posun dítěte ve vývoji: souvisí zejména s jeho rozumovým vývojem. Je velmi ctižádostivý, záleží mu na úspěchu ve škole, přestože je velmi citově vázán na otce začíná si uvědomovat rozdíly v přístupu k jeho osobě v DD a doma – otec je velmi

direktivní, nesnese odpor, nediskutuje s ním a také si ho nebere pravidelně, což chlapec velmi těžce nese.

V čem vidíte jeho největší přednosti: ve výborných školních výsledcích, logickém myšlení a přirozené inteligenci. V případě dobré motivace může být ve studiu i v životě úspěšný.

V čem vidíte jeho největší nedostatky: V emočním prožívání – ani odchod mladšího bratra do adopce příliš nekomentoval (i když se mu nyní stýská), je pro něj důležitější co si o něm myslí kamarádi, také se nechá staršími chlapci vyprovokovat k delikventnímu chování – má malou odolnost, neumí říci ne.

Adaptace v mateřské škole: probíhala bez větších obtíží. Chlapec se docela rychle zapojil do kolektivu třídy, ostatní děti dokázaly ocenit jeho organizační schopnosti a brzy ho přijaly za svého „vůdce“. Díky své inteligenci se dobře vypořádal s velkou životní změnou, přestože citově velmi strádal. Nerad dával najevo své emoce, a tak i pláč schovával pod peřinou při odpočinku na lehátkách. Byl velice vázaný na svého otce a těžce nesl, že ho vidí při vycházkách, ale nemůže s ním být. Rodiče žijí ve stejné obci s dalšími třemi dětmi.

2.2 Dítě č. 2

Pohlaví dítěte: dívka

Narození (měsíc, rok): 3/2008

Umístění do DD: 3/2011

Důvod umístění: rodiče sami požádali o umístění do DD z důvodu ztráty bydlení i zaměstnání

Rodinná anamnéza:

Z jakého rodinného prostředí dítě přišlo (rodina úplná/neúplná): rodiče žijí ve společném soužití, ale nejsou oddáni, rodina je sociálně velmi slabá, nyní má otec práci ve výrobní sféře jako dělník a od zaměstnavatele získal byt 1+1, matka je na MD s dalšími dětmi

Počet a pohlaví sourozenců, kde jsou vychováváni: celkem 6 sourozenců, 3 chlapci a 3 dívky, 2 chlapci a 1 dívka v péči rodičů, 1 dívka a 1 chlapec (č.1) v DD Zvíkovské Podhradí, 1 chlapec uvolněn k adopci

Vzdělání rodičů: neuvedeno

Dosavadní pobyt dítěte: v péči rodičů

Zájem rodičů nebo jiných příbuzných o dítě: rodiče si dívku berou nepravidelně na víkend nebo o prázdninách, prarodiče ani jiní příbuzní neprojevili žádný zájem

Vývoj dítěte

Tělesný vývoj a zdravotní stav: v době přijetí do DD odpovídal tělesný vývoj věku, zdravotní stav byl zhoršený – dívka byla velmi často nemocná s nutností podávání antibiotik, měla velmi slabou imunitu (bere léky na její posílení) a bylo nutné vyšetření zraku, při kterém byly diagnostikovány oční vady (tupoizrakost, slabozrakost) – dívka nosí brýle s okluzorem

Rozumový vývoj: byl od začátku na dobré úrovni (hlavně bohatá slovní zásoba a velmi dobré vyjadřování: skladba vět a délka slov nadprůměrné), měla utvořeny základní časové pojmy a počítala po řadě do 10, chápala prostorové vztahy

Temperament: hned od přijetí se projevovala velký zájem o druhé, byla společenská, živá a komunikativní dítě, všechny své emoce prožívala navenek, špatně snášela neopětovanou pozornost od ostatních členů rodinné skupiny

Reakce na podněty: od začátku se zapojovala se do všech činností, chtěla u všeho být a vymýšlela, co mohou dělat všichni společně

Soustředění: hned od začátku se na činnost nebo úkol dokázala plně koncentrovat a svoji práci vždy dokončila

Zájemy: ráda kreslí a maluje, pomáhá v domácnosti (hlavně při vaření)

Oblíbené jídlo: zpočátku hlavně suchý rohlík a později sladké pokrmy – palačinky, lívance, ovocné knedlíky, krupicová kaše....

Oblíbené činnosti: v době adaptace – sledování TV pohádek a „povídání si“, po cca ½ roce pomoc při vaření a v domácnosti (prostírání stolu, zalévání květin, třídění prádla...), malování

Neoblíbené činnosti: večerní hygiena, hlavně mytí vlasů

Jak reaguje na prostory a pobyt v DD: zpočátku nedůvěra a velká závislost na bratrovi. Všude chtěla být jen s ním. Ale byla ráda, že má svoji postel (která je jen její) a může spát s oblíbenou panenkou. První týdny se projevoval velký stesk po rodičích a hlavně nezvyk jakéhokoliv řádu. Dělal jí potíže provádět běžné činnosti (buzení, snídane, čas na hru, oběd...až po ukládání ke spánku) v určitý čas. Svůj stres dávala najevo tím, že trhala listy v knize a čmárala po nich a malovala po zdech vždy, když nebylo „po jejím“. Starší sestru (která byla do DD umístěna již o 1,5 roku dříve) nevyhledávala.

Jak se změnilo po adaptační době (1 měsíc): dívka se zapojila do rodinné skupiny, ale těší se na každou návštěvu u rodičů po kterých stále teskní. Není dominantní typ, záleží jí na úspěchu a pochvale od „tety“, jinak pláče. S bratrem tvoří nerozlučnou dvojici, při každém rozhodování chce znát jeho názor, který respektuje.

Charakteristika dítěte dnes: dívka navštěvuje prvním rokem ZŠ s výborným prospěchem, ještě před nástupem do školy se sama naučila číst, je velmi zvědavá a pečlivá. K rodičům jezdí nepravidelně, často se stane, že raději zvolí víkend v DD, aby mohla na výlet nebo jinou plánovanou akci. To bohužel narušuje její vztahy s rodiči, hlavně s otcem.

Jak se projevuje v interakci s ostatními dětmi: je velmi oblíbená mezi dětmi v DD i v ZŠ, není vůdčí osobnost, raději se podřídí.

Jak se projevuje v interakci s vychovatelkou: uznává autoritu a dokáže se jí podřídit, respektuje nastavená pravidla, vždy se snaží o bezkonfliktní řešení

Jak se zapojuje do života rodinné skupiny: ráda se zapojuje do společných akcí, výletů, je mezi ostatními oblíbená, ráda se podílí na všech činnostech spojených s běžným provozem rodinné skupiny, domácí práce patří k jejím hobby

S kým navázalo nejlepší vztahy: nejlepší vztahy má se svým starším bratrem, který přišel do DD společně s ní

Jak reaguje na náročné situace: po zvládnutí adaptace ustoupil i vztek a vzdorovitost, nyní převažuje snaha o bezkonfliktní řešení, ze všeho se potřebuje „vypovídat“ a největší odměnou je povzbuzení a pomazlení od „tety“

Jak dává najevo své emoce: malováním, všechny své pozitivní i negativní zážitky zpracuje do obrázků, které zdobí byt rodinné skupiny i kancelář p. ředitelky DD

Jaké máte s dítětem nejhorší zážitky: její smutek, když přijela z návštěvy od rodičů, kde jí otec velmi hrubě vyčítal, že předešlý víkend raději zůstala na „čarodějnice“ v DD, časté lhaní

Jaké máte s dítětem nejlepší zážitky: obdarování prvním obrázkem

Posun dítěte ve vývoji: dívka je přirozeně inteligentní a na svůj věk velmi rozumově vyspělá. Uvědomuje si, že dobré výsledky ve škole jsou pro ni velmi důležité. Také je svědomitá při nošení brýlí a okluzoru. Přestože jí velmi ubližuje postoj otce, je schopná si prosadit svůj názor a rozhodnout, zda pojedje na víkend domů nebo zůstane v DD. (Otec ji pak trestá tím, že nepožádá o umožnění návštěvy v rodině třeba celý měsíc, třebaže starší sestra jezdí domů pravidelně, každý víkend.)

V čem vidíte jeho největší přednosti: ve snaze co nejlépe plnit školní povinnosti a mít dobré známky, v dostatečném sebevědomí (třebaže ho nedává moc najevo) a ve snaze o bezkonfliktní řešení problémů.

V čem vidíte jeho největší nedostatky: absence hygienických návyků – potřebuje neustálou a důslednou kontrolu.

Adaptace v mateřské škole: probíhala celkem v klidu a bez větších potíží i díky přítomnosti staršího bratra. Dívka se dobře zapojila do kolektivu třídy, v krátké době si našla 2 nejbližší kamarádky, ale i s ostatními vrstevníky vycházela dobře. Velice ráda pomáhala učitelce při přípravě pracovního místa na různé výtvarné a pracovní činnosti – připravovala podložky, čtvrtky, barevné papíry... Po skončení činnosti opět ráda pomáhala s úklidem. Stresové situace pro ni vždy nastávaly na vycházce, kdy před MŠ čekali její rodiče, kteří ve vsi bydlí s dalšími sourozenci. Tato setkání často končila pláčem dívky, protože chtěla s rodiči odejít.

2.3 Dítě č. 3

Pohlaví dítěte: chlapec

Narození (měsíc, rok): 5/2010

Umístění do DD: 5/2013

Důvod umístění: přeřazení z kojeneckého ústavu v Jihlavě

Rodinná anamnéza:

Z jakého rodinného prostředí dítě přišlo (rodina úplná/neúplná): rodiče žijí ve společném soužití, ale nejsou oddáni, rodina je sociálně velmi slabá, nyní má otec práci ve výrobní sféře jako dělník a od zaměstnavatele získal byt 1+1, matka je na MD s dalšími dětmi. Chlapec byl na žádost rodičů umístěn v kojeneckém ústavu od 3/2011.

Počet a pohlaví sourozenců, kde jsou vychováváni: celkem 6 sourozenců, 3 chlapci a 3 dívky, 2 chlapci a 1 dívka v péči rodičů, 2 dívky a 1 chlapec (č.1 a č. 2) v DD Zvíkovské Podhradí

Vzdělání rodičů: neuvedeno

Dosavadní pobyt dítěte: kojenecký ústav Jihlava (od 3/2011)

Zájem rodičů nebo jiných příbuzných o dítě: rodiče s chlapcem umístěným v kojeneckém ústavu úplně přerušili osobní kontakt, po jeho přemístění do DD kontakt

obnovili, ale odcizení se nepodařilo překonat, chlapec v jejich přítomnosti velmi plakal a odmítal jezdit na návštěvy, což hlavně otec oplácel agresivitou, hrubým chováním a obviňováním personálu DD, že chlapce navádějí proti nim. Prarodiče ani jiní příbuzní neprojevili žádný zájem. Rodiče nejprve odmítali návrh, aby chlapce uvolnili k adopci. Po 18 měsících (9/2014), kdy bylo zřejmé, že vzájemné vztahy není lehké obnovit, dali souhlas k adopci. (15. 1. 2015 byl chlapec vyřazen z DD a odešel do adoptivní péče.)

Vývoj dítěte:

Tělesný vývoj a zdravotní stav: v době přijetí do DD odpovídal tělesný vývoj věku, zdravotní stav byl dobrý, pouze na levé noze měl chlapec 2 malíčky. Tuto anomálii se podařilo operativně vyřešit ještě v roce 2013. Také odborné oční vyšetření odhalilo oční vadu: strabismus (šilhání). Dítě cvičí speciální oční cviky 2x denně.

Rozumový vývoj: chlapec je inteligentní, bystrý. Po překonání adaptační doby udělal velké pokroky v sociálně komunikačních dovednostech. Přestože byl od 8 měsíců v kojeneckém ústavu, měl velmi nadprůměrné vyjadřovací schopnosti, jeho slovní zásob odpovídala spíše dítěti v 5-ti letech, měl výbornou paměť a prostorovou orientaci. Uměl všechny (i doplňkové) barvy. Tuto skutečnost jistě podpořila nadstandartní péče jedné zdravotní sestry (teta Helenka) v kojeneckém ústavu, která si chlapce velmi oblíbila a on často trávil čas s její rodinou. Neměl vazbu na rodiče ani sourozence.

Temperament: v době adaptace působil spíše apaticky a nebylo snadné vzbudit jeho zájem. Po překonání adaptačních potíží byl chlapec živý, bystrý, okamžitě reagoval na podněty, byl velmi společenský a v kolektivu rodinné skupiny se ihned stal „miláčkem“, často však reagoval velmi vzdorovitě.

Soustředění: zpočátku velmi krátkou dobu, spíše byl nesoustředěný a roztěkaný, ale po adaptaci, se získáním jistoty ve vztazích, se tato doba prodlužovala

Zájmy: velmi rád zpíval a také sportoval – jezdil na kole (od 7/2014), bruslích, skákal na trampolíně

Oblíbené jídlo: hranolky s kečupem, želé bonbony

Oblíbené činnosti: v době adaptace – spíše zúčastněné pozorování, později lego a dřevěné stavebnice, stolní hry (pexeso, domino, obrázkové člověče nezlob se...)

Neoblíbené činnosti: úklid hraček, oblékání

Jak reaguje na prostory a pobyt v DD: zpočátku apatie spolu se záchvaty vzdoru a vzteku, velký stesk po Helence z kojeneckého ústavu. Tyto stavy přetrvávaly vždy po návštěvě u rodičů.

Jak se změnilo po adaptační době (1/2 roku): výborně zvládá hygienické návyky a sebeobsluhu, dobře spolupracuje při různých činnostech, je samostatný při jídle a od 6/2014 samostatně jí celým příborem.

Charakteristika dítěte dnes: před odchodem do adoptivní péče chlapec velmi dobře komunikoval s vrstevníky i s dospělými, dobře spolupracoval a rád se zapojoval do společných činností v rodinné skupině. Pod logopedickým vedením procvičoval odstranění nesprávné výslovnosti hlásek R a Ř.

Jak se projevuje v interakci s ostatními dětmi: byl velmi oblíbený, přestože byl nejmladší mezi dětmi. Často je pozoroval při práci na počítači, snažil se jim vyrovnat a ony ho od sebe neodháněly. S vlastními sourozenci měl vztahy na stejné úrovni jako s ostatními dětmi, nebyli si nijak bližší ani na sebe nežárili, šanci se blíže poznat dostali právě až v DD, kde se „tety“ snažily podpořit jejich sourozenecké vazby.

Jak se projevuje v interakci s vychovatelkou: respektoval nastavená pravidla a uznával autoritu dospělého, ale zpočátku při záchvat vzteku odmítal spolupracovat

Jak se zapojuje do života rodinné skupiny: měl rád výlety a společné hry, návštěvu kina, procházky po okolí, rád se dozvídal nové věci. Neměl rád dlouhodobé pobyty mimo areál DD (letní tábory nebo pobyt na horách).

S kým navázalo nejlepší vztahy: nejlepší vztahy navázal s „tetou“ Maruškou

Jak reaguje na náročné situace: od začátku pobytu stresové situace zvládá s nutností osobního kontaktu s „tetou“, potřebuje pochovat, pomazlit, slovně povzbudit

Jak dává najevo své emoce: zpočátku stres a smutek provázely záchvaty vzteku a vzdoru – lehl si na zem a kopal kolem sebe, křičel, nikoho nechtěl ani vidět. Po zvládnuté adaptaci se situace zlepšila, přibýly kladné emoce – smích, radostné prožívání při sportu a zpěvu

Jaké máte s dítětem nejhorší zážitky: pláč při odjezdu i příjezdu k/od rodičů

Jaké máte s dítětem nejlepší zážitky: jsou všechny spojené se zpíváním (rád se doprovázel na cokoli, co vydává zvuk – lžíce, vařečky, chřestidla, bubnování do židle...)

Posun dítěte ve vývoji: chlapec je přirozeně inteligentní a rozumově vyspělý, nemá větší potíže s chováním ani s respektováním autority. Díky své vstřícné povaze překonal počáteční obtíže (záchvaty vzteku) s navazováním kontaktů s ostatními dětmi v rodinné skupině.

V čem vidíte jeho největší přednosti: v přirozené inteligenci a optimismu, který kolem sebe dokáže šířit. Také v nízkém věku a hezké tváři – díky tomu se podařilo v krátké době najít pro něj vhodné adoptivní rodiče.

V čem vidíte jeho největší nedostatky: v těžkém startu do života, kdy se chlapec musel vyrovnat nejen se ztrátou rodičů a sourozenců (na které byl prvních 8 měsíců svého života zvyklý), ale později i se ztrátou „tety“ Helenky z kojeneckého ústavu a „tety“ Marušky z DD.

Adaptace v mateřské škole: probíhala velmi těžce a dlouho, chlapec byl plačtivý, vzteklý a vzdorovitý. Odmítal se oblékat, jíst, pít, jakkoliv se zapojit do společných činností. Vyžadoval neustálou pozornost učitelky a tělesný kontakt (chtěl se neustále chovat, nebo alespoň držet za ruku). To vše trvalo více než ½ roku. Obtížný byl i kontakt s biologickými rodiči chlapce, kteří bydlí ve stejné obci. Zpočátku se často snažili chlapce kontaktovat při vycházkách a narušovali tak práci učitelky.

2.4. Vyhodnocení

Před příchodem do dětského domova a kojeneckého ústavu rodina nějaký čas žila v automobilu na parkovišti před jedním z obchodních center v krajském městě. Ze záznamů o dětech ani z rozhovorů s nimi jsem se nedozvěděla žádné podrobnější informace o jejich dřívějším způsobu života. Je otázkou, zda děti tyto informace vytěsnily ze své paměti, protože v nich není nic hezkého (na co by chtěly vzpomínat) nebo jim o životě biologické rodiny zakázal mluvit otec, který je pro ně velkou autoritou.

Všechny tři děti (sourozenci) jsou velmi inteligentní a mají hudební nadání. Svě vrstevníky převyšují zejména v oblasti slovní zásoby, vyjadřování a prostorové orientace, jejichž základy získaly ve své biologické rodině. Přesto z vyprávění dětí i pedagogů vyplývá, že jsou jejich návštěvy v rodině velmi jednotvárné – rodiče hrají hry na PC nebo mobilním telefonu a děti mají zakázáno je rušit. Teplé jídlo matka uvaří jen zřídka, většinou dostanou pouze rohlíky nebo jablka či jiné sezónní ovoce. Veškerý čas tráví uvnitř bytové jednotky, nemohou ani jít ven (třeba na hřiště). Hygienické podmínky jsou dle mého názoru nedostatečné. Děti si často z víkendového pobytu přinesou svrab, vši či jiné přenosné onemocnění. Tato skutečnost je v poslední době nejčastější příčinou zhoršených vztahů mezi rodinou a dětským domovem.

Z výpovědí dětí je zřejmé, že s nejmladším bratrem, který v lednu letošního roku odešel do adoptivní péče, nemají navázané hlubší sourozenecké vztahy. To může být jeden z důvodů, proč starší sourozence nijak významně jeho odchod nezasáhl. Sice si na bratra občas vzpomenou a říkají, že se jim stýská, ale vždy se jedná o odpověď na přímou otázku.

Z pohledu pedagogů dětského domova i učitelek mateřské školy, jsou popisované případové studie dětí velmi netypickým příkladem. Také skutečnost, že rodiče žijí v místě mateřské školy, kterou děti navštěvují, není obvyklá a přináší mnoho pozitivních i negativních zkušeností všem zúčastněným stranám.

V mateřské škole neměly děti žádné vážnější kázeňské či vzdělávací problémy. Po zvládnutí adaptace byly schopny řešit své problémy s ostatními dětmi standardními postupy. Svým chováním se od svých vrstevníků nijak výrazně neodlišovaly. Byly

schopny respektovat autoritu dospělého a podřídit se režimu dne i nastaveným pravidlům soužití. Pouze u nejmladšího chlapce probíhala adaptace delší dobu. V tomto případě by bylo podle mého názoru dobré, kdyby učitelka mohla využít asistenta pedagoga. O této možnosti však vedení mateřské školy neuvažovalo, protože podmínky jeho přidělení jsou v těchto případech většinou nereálné.

Umístění dětí do dětského domova (či kojeneckého ústavu, v případě nejmladšího posuzovaného dítěte) bylo pro děti jistě velkým zásahem do jejich životů. Přesto si myslím, že pro ně bylo přínosem. Díky skutečnosti, že obě starší děti mají možnost udržovat častý kontakt s rodiči, nedošlo k přetrhání rodinných vazeb a tím k citovému strádání. Dětský domov jim zajišťuje uspokojování nejen základních fyziologických potřeb, ale i udržování sociálních kontaktů a jejich citové přijetí „bez podmínek“, které známe z Maslowovy teorie. Děti tak mají lepší možnost sociálního začlenění mezi vrstevníky a ve společnosti.

Situace nejmladšího dítěte je od prvních dvou zcela odlišná. V jeho případě došlo umístěním do kojeneckého ústavu k úplnému zpřetrhání rodinných vazeb. Neznáme intenzitu ani povahu vztahů, které v rodině do té doby fungovaly. Chlapec se musel vyrovnat s opuštěním, se selháním rodiny a se ztrátou známých osob. Významnou úlohu v jeho životě mohlo sehrát také setkání s dalšími dospělými osobami, s nimiž si vytvořil úzké vztahy (teta Helenka a její rodina). Po přemístění chlapce do následného dětského domova za staršími sourozenci, došlo k dalšímu zpřetrhání vazeb s osobami z kojeneckého ústavu a k citově náročnému pokusu o zpětné přijetí do původní biologické rodiny. To nakonec nebylo úspěšné. Můžeme pouze doufat, že poslední situace, která se udála v jeho životě – adopce - bude pro chlapce určitým životním mezníkem. Fungující rodina mu může pomoci překonat traumata, kterými si musel projít i všechny již zmiňované skutečnosti, které tak mohou mít co nejmenší vliv na jeho další vývoj.

2.5. Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Vzhledem ke stanoveným cílům výzkumu můžeme konstatovat, že se podařilo potvrdit, že pobyt v dětském domově přináší dětem nejen negativa, ale i pozitiva. Ve vztahu k ústavní výchově poskytované dětským domovem rodinného typu můžeme mezi pozitiva zahrnout naplnění nejen základních biologických potřeb. Po překonání adaptačního období se k těmto potřebám přidávají i potřeby jistoty, pořádku a pravidel, sounáležitosti, osvobození od chaosu a úzkosti. Děti jsou obklopeni přijetím a láskou, přestože to není láska mateřská. Potřeba uznání je naplňována při budování sebedůvěry a sebeúcty při zapojování dětí do běžných činností v domácnosti, vzájemné pomoci mezi členy rodinné skupiny i při plnění školních povinností. Potřeba seberealizace je naplňována při zájmových činnostech a podpoře dětí v rozvíjení jejich osobnosti. Tyto skutečnosti mohou dětem v jejich dalším životě pomoci při začleňování do fungující společnosti.

Negativa jsou dána odtržením dítěte od biologické rodiny, možným zpřetrháním nejen rodinných vztahů, ale i vztahů mezi vrstevníky z původního bydliště a vytržením dítěte z důvěrně známého prostředí.

Možnosti spolupráce mezi dětským domovem a mateřskou školou jsou limitovány platnými předpisy obou zařízení. Také skutečnost, zda jsou tato zařízení v jedné obci či jednom městě může jejich spolupráci ovlivnit. Nejvíce diskutovanou skutečností u pedagogů v mateřské škole je určitě adaptace dítěte na obě zařízení současně. Také možnosti využití asistenta pedagoga v podmínkách zařazování ohrožených dětí do předškolní výchovy by podle zúčastněných osob mělo být předmětem diskuse odborníků.

Závěr

Systém náhradní výchovy v České republice prochází obdobím velkých změn. Cílem této bakalářské práce bylo tyto změny zachytit a zabývat se jimi z pohledu ústavní výchovy v dětském domově. Soustředila jsem se na děti, které prožívají odloučení od svých rodičů a zaměřila se na jejich začlenění do zařízení dětského domova rodinného typu. V jednotlivých kapitolách jsem se zabývala typy zařízení pro výkon ústavní výchovy, pozornost jsem věnovala ústavním zařízením v kompetenci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Dále jsem se pokusila shrnout vývoj ústavní výchovy v Čechách. Podrobněji jsem se zabývala procesem odebrání dítěte z biologické rodiny, od příčin, možností spolupráce s Orgánem sociálně právní ochrany dětí, až po právní normy a nařízení soudu.

Hlavním tématem mé práce byl dětský domov a jeho proměny v současném systému ústavní péče. Cílem práce nebyla obhajoba ústavní výchovy jako jedné z vhodných forem výchovné péče, přestože je tato péče často jediným řešením složité situace konkrétní rodiny. Je samozřejmé, že výchovu ve fungující rodině nelze nahradit ani ústavní výchovou ani jinou formou náhradní péče, ačkoli se snažíme rodinné péči maximálně přiblížit. Podstatná je však snaha zdokonalit celý systém s přihlédnutím k potřebám těch, kterých se nejvíce týká. Z pohledu zkušených pedagogů pracujících v těchto zařízeních jsou stejně důležité jak samotná péče o ohrožené děti, tak i preventivní působení v samotných rodinách a možnosti poskytnutí poradenské činnosti a rychlé odborné pomoci.

Seznam literatury

1. JÁNSKÝ, P. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. Univerzita Hradec Králové: Gaudeamus , 2004. 169 s. ISBN 80-7041-114-7.
2. KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. 1. vydání. Praha: Computer Press (Právní rady), 2000. 112 s. ISBN 80-7226-365-X.
3. LANGMEIER, J. a D. KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X
4. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vydání. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
5. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2007. 108 s. ISBN 978-80-7367-272-0.
6. Mertin, V. a I. Gillernová. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2012. 247 s. ISBN 978-80-7367-627-8
7. ŠVAŘÍČEK R. a K. ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál s. r. o., 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0
8. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5
9. SKUTIL, M. a kolektiv. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7
10. Vnitřní řád dětského domova Zvíkovské Podhradí

POUŽITÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY:

1. Česká republika. Nařízení vlády o stanovení částky příspěvku na úhradu péče, částky kapesného, hodnoty osobních darů a hodnoty věcné pomoci nebo peněžitého příspěvku dítěti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy: č. 460. In: 2013. Praha, 2013, roč. 2013, č. 317, 103, s. 4826-4904. ISSN 1211-1244.
2. Česká republika. Občanský zákoník: č. 89. In: 2012. Praha, 2012, roč. 2012, 33, s. 4826-4904. ISSN 1211-1244.

3. Česká republika. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů: č. 109. In: 2002. Praha, 2002, roč. 2002, 48, s. 4826-4904. ISSN 1211-1244.
4. Česká republika. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů: č. 333. In: 2012. Praha, 2012, roč. 2012, 123, s. 4826-4904. ISSN 1211-1244.
5. Česká republika. O sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony: č. 313. In: 2013. Praha, 2013, roč. 2013, 118, s. 4826-4904. ISSN 1211-1244.
6. Česká republika. O zdravotnických službách: č. 372. In: 2011. Praha, 2011, 131, s. 4826-4904. ISSN 1211-1244.
7. Česká republika. O sociálně-právní ochraně dětí: č. 401. In: 2012. Praha, 2012, 1147, s. 4826-4904. ISSN 1211-1244.
8. Česká republika. Sdělení o Úmluvě o právech dítěte: č. 104. In: 1991. Praha, 1989, 22, s. 4826-4904. ISSN 1211-1244.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

1. *Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi* [online] © 2009 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/17905/analyza.pdf>
2. *Analýza ústavní a ochranné výchovy vykonávané v pobytových sociálních službách z hlediska transformace sociálních služeb* [online] © 2013 Národní centrum podpory transformace sociálních služeb [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/data/025/002882.pdf>
3. *Poznámky k současné situaci v ústavní výchově dětí* [online] © 2014 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://anv.cz/odborne/121-poznamky-k-soucasne-situaci-v-ustavni-vychove-deti>
4. SECKÝ, R. *Dobročinné spolky a ústavy soukromé v král. hlavním městě Praze a předměstích*. Praha, 1905. [online] © 2003-2009 MPK Jonáš [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://kramerius.mpl.cz/kramerius/handle/ABG001/235562>

5. *Situace před odebráním dítěte* [online] © Obecně prospěšná společnost Sirius.o.p.s. 2014[cit. 2015-01-02].Dostupné z:
<http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/dite-mimo-vlastni-rodinu/situace-pred-odebranim-ditete.shtml>
6. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2013/14* [online] © 2014 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/statisticka-rocenka-skolstvi-vykonove-ukazatele>
7. *Výchovný ústav Velké Meziříčí* [online] © 2009 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z:
<http://www.vuvm.cz/slovníček-pojmu/>